CULTURE AND HISTORY Nr. 02
November 2026

TVANGSFLYTNINGENS EKKO

En følelseshistorisk undersøgelse af sagen om tvangsflytningen fra Uummannaq i 1953

Af:
Theodor Lykketoft Bilgrav
Historie

ABSTRACT: This article examines how emotions were articulated, regulated, and negotiated in the case of the forced relocation of the Inughuit population of Uummannaq in 1953, from the 1950s to the 2000s. Drawing on Sara Ahmed's concepts of affective economies and stickiness, and Karen Vallgårda & Katrine Rønsig Larsen's concept of emotional echoes, the analysis traces how Danish authorities sought to control which emotions could be attached to the relocation, and how the relocated and their descendants reclaimed affective authority through legal processes and public debate from the 1980s onward.

NØGLEORD: Uummannaq, følelseshistorie, Inughuit, tvangsflytning, Grønland.

Indledning

> Det var med sorg, mange forlod stedet, men alle forstod, det var til fælles bedste.
> [Undersøgelsesudvalget 1994: 110]

Sådan lød en dansk myndighedsberetning i et telegram fra maj 1953, få uger efter den nordvestgrønlandske Inughuit-befolkning bosiddende i Uummannaq blev tvunget til at forlade deres hjem som resultat af den amerikanske etablering af Thule Air Base (nu Pituffik Space Base) i området (Gulløv 2017: 344). Begivenheden, der siden er blevet kendt som Thule-sagen, sendte befolkningen omkring 150 km nordpå til Qaanaaq-området (Harlang et al. 1999: 39). Telegrammets sætning rummer en dobbelthed, som tjener som indgang til sagen: sorgen over flytningen nævnes, men kobles i samme øjeblik til forståelse. Følelsen registreres, men ledsages af en ramme, der peger mod accept og nødvendighed. Allerede her rejser sig spørgsmål om, hvordan flytningen blev beskrevet, og hvilke følelser der blev gjort passende at knytte til den.

Fra statslig side blev flytningen fremstillet som en nødvendighed, der havde de flyttedes accept og forståelse (Undersøgelsesudvalget 1994: 110). Selvom erstatningskrav, rejst i årtiet efter flytningen, vidnede om, at reaktionen ikke kun var præget af forståelse og accept, var det først fra 1980'erne, i en kontekst præget af Hjemmestyrets indførelse og en styrket grønlandsk offentlighed, at flytningen for alvor blev genstand for historisk og politisk debat (Harlang et al. 1999: 80, 150). Begivenheden blev genfortolket og indskrevet i bredere diskussioner om koloniale relationer, ansvar og samtykke (Lynge 2002: 80). I 1996 anlagde foreningen Hingitaq 53, der repræsenterede en stor del af de tvangsflyttede og deres efterkommere, sag mod den danske stat med krav om anerkendelse og erstatning, og retssagen medførte en intens offentlig debat i både Grønland og Danmark (Lynge 2002: 26-27). Landsrettens dom i 1999 og den efterfølgende stadfæstelse i 2003 markerede et foreløbigt juridisk punktum, men ikke en afslutning på de historiske og affektive forhandlinger om sagen (Sørensen 2026).

Forskning om selve tvangsflytningen er begrænset. Først i 1985 blev tvangsflytningen genstand for akademisk behandling med *Thule - fangerfolk og militæranlæg,* der dokumenterede flytningen som tvungen (Brøsted & Fægteborg 1985). Bogen udløste i 1987 nedsættelsen af et undersøgelsesudvalg der i 1994 offentliggjorde deres rapport, populært kaldet Ziegler-rapporten efter udvalgets formand (Undersøgelsesudvalget 1994; Harlang et al. 1999: 6). Efter sagsanlægget i 1996 fulgte en række udgivelser, der prægede forståelsen af sagen (Harlang et al. 1999; Lynge 2002). Den eksisterende litteratur er dog i overvejende grad politiske skrifter, der kredser om begivenhedsforløb, ansvar og jura. Det værk der behandler sagens følelsesmæssige implikationer mest, er Per Walsøes *Thule farvel,* der med sine dybdegående interviews dokumenterer sagens følelsesmæssige aspekter, men bogen forbliver hovedsageligt dokumenterende og analyserer ikke aktivt følelsers historiske rolle (Walsøe 2003). Et følelseshistorisk perspektiv kan dermed synliggøre, hvordan magt ikke kun udøves gennem love og institutioner, men også gennem regulering af, hvilke følelser der gøres legitime at knytte til en begivenhed, såvel som opgøret med dette. På baggrund heraf undersøger jeg følgende: Hvordan blev følelser artikuleret, reguleret og forhandlet i sagen om tvangsflytningen af Inughuit-befolkningen fra Uummannaq i 1953 i perioden fra 1950'erne til 2000'erne?

Med udgangspunkt i Ahmeds forståelse af følelsers performativitet og Vallgårda & Larsens begreb om *'emotional echoes'* analyserer jeg myndighedsberetninger, personlige vidnesbyrd, litteratur og avisdækning. Artiklen indledes med en redegørelse for den følelseshistoriske tilgang, hvor jeg præsenterer det analytiske apparat, placerer undersøgelsen i den eksisterende forskning og præsenterer kildematerialet. Herefter følger analysen, der bevæger sig kronologisk fra myndighedernes følelsesregulering i 1950'erne og 1960'erne over årtiers affektiv tavshed og frem til aktiveringen og genforhandlingen af sagen fra 1980'erne til start 2000'erne.

Den følelseshistoriske tilgang

Følelseshistorisk forskning bygger på erkendelsen af, at følelser er historisk og kulturelt formede fænomener. Med afsæt i dette felt kombinerer jeg mere specifikt Sara Ahmeds og Karen Vallgårda & Katrine Rønsig Larsens teoretiske begreber for at undersøge, hvordan følelser både cirkulerer i det sociale rum og transformeres over tid. Ahmeds følelsesteori er særlig brugbar, fordi hun flytter

analysen fra "hvad er følelser?" til "hvad gør følelser?" (Ahmed 2004a: 4). Følelser er dermed ikke noget, individer bare har, men relationelle kræfter, der skaber sociale grænser og positioner (Ahmed 2004a: 12). Følelser er således med til at definere, hvem der kan høre til, hvem der fremstår troværdig eller legitim, og hvem der placeres som fremmed eller problematisk. Centralt står begrebet 'affektive økonomier' (*affective economies*),[1] der fungerer som overordnet ramme for at forstå, hvordan følelser distribueres, cirkuleres og tillægges politisk betydning: "feelings do not reside in subjects or objects, but are produced as effects of circulation" (Ahmed 2004a: 8). Inden for denne ramme er begrebet 'klistren' (*stickiness*) særlig relevant. Klistren betegner det, cirkulationen efterlader: følelser sætter sig fast ved bestemte objekter som en virkning af tidligere kontakt, idet "stickiness is an effect of surfacing, as an effect of the histories of contact between bodies, objects, and signs" (Ahmed 2004a: 90). Ahmed bruger desuden begrebet 'alignment' til at beskrive, hvordan følelser orienterer kroppe mod eller væk fra hinanden og skaber fællesskaber og grænser (Ahmed 2004a: 53; Ahmed 2004b: 33). Hvor Ahmeds øvrige begreber lader sig oversætte uden at miste hendes anvendelse, bevarer jeg alignment på engelsk, da en dansk oversættelse som "rettethed", "orientering" eller "afstemning" kun delvist indfanger dets betydningsfelt, som i Ahmeds anvendelse både er en kropslig orientering, en affektiv samstemning og en politisk positionering. Alignment er desuden sammenvævet med klistren, eftersom følelser klistrer til objekter, og denne klistren skaber fællesskaber ved at aligne kroppe i bestemte retninger.

Hvor Ahmed undersøger følelsers cirkulation i det sociale rum, tilføjer Vallgårda & Larsens begreb 'emotional echoes' en afgørende tidslig dimension. Jeg har valgt at bevare den engelske betegnelse, da Vallgårda & Larsen anvender både substantivformen "echoes" og procesformen "echoing" for at understrege følelsers aktive gentagelse og transformation over tid. Vallgårda & Larsen definerer emotional echoing som en proces, hvor mennesker trækker på kulturelle mønstre, "echoing other people's bodily practices as well as vocabulary, topoi, metaphors, and narrative plots" (Vallgårda & Larsen 2021: 5). Centralt er, at det ikke handler om mekanisk kopiering, men at processen indebærer "refractions, slippages, and adaptations [...] [that] gradually lead to the invention of new emotional meanings" (Vallgårda & Larsen 2021: 5). I min anvendelse benytter jeg begrebet til at omfatte

[1] Ahmed adskiller ikke affekt fra følelse, og jeg følger hendes eksempel ved at anvende affekt og følelse synonymt i artiklen (Ahmed 2004b: 39).

selvekko, hvilket dækker over, hvordan mennesker ekkoer deres egne tidligere følelsesudtryk. De tvangsflyttedes beretninger fra 1990'erne analyseres derfor som emotional echoing af deres egne oplevelser fra 1953, nu filtreret gennem nye kulturelle repertoirer og politiske kontekster. Ahmeds følelsesbegreber og emotional echoes fungerer komplementært: hvor Ahmed viser hvad følelser gør, hvordan de klistrer til objekter, skaber grænser mellem "os" og "dem", og cirkulerer som magtfulde kræfter, belyser emotional echoes hvordan disse følelsesmønstre bevæger sig over tid og forandres.

Kildematerialet består af danske myndighedsberetninger, interviews med de tvangsflyttede og deres efterkommere, grønlandske avisartikler, såvel som historiske fremstillinger fra 1980'erne til start 2000'erne. Jeg tilgår kilderne som affektive praksisser i sig selv, forstået som tekster, der skaber, regulerer og formidler følelser, samtidig med at de er produkter af magtstrukturer og historiske positioner. Rapporter og litteratur om tvangsflytningen rummer en kildemæssig dobbelthed, da teksterne både fungerer som forskning og som historisk materiale, der selv indgår i den affektive produktion af fortællingen om flytningen.

Ziegler-rapporten består af over 500 siders materiale og fungerer både som indgang til 1950'ernes myndighedssyn og som kilde til, hvordan staten i 1980'erne og 1990'erne fortolkede flytningen (Undersøgelsesudvalget 1994). Walsøes *Thule farvel* (2003) udgør det mest direkte kildegrundlag til Inughuit-befolkningens egne stemmer. Walsøe, der var advokat for de tvangsflyttede fra 1987 og frem til 1993, vendte i 1996 tilbage til Grønland "for at høre og bevare deres personlige beretninger" (Walsøe 2003: 9). I bogen interviewes ikke kun de tvangsflyttede og deres efterkommere, men også grønlandske politikere, der var knyttet til sagens politiske efterspil (Walsøe 2003: 213). Beretningerne, indsamlet over 40 år efter flytningen, må læses som retrospektive og formet af erindringsarbejde og politiske kampe. De kan ikke rekonstruere de tvangsflyttedes samtidige følelsesliv i 1953, men er afgørende for at forstå det affektive efterliv, der genaktiveres fra 1980'erne og frem. Aqqaluk Lynges *The Right to Return* (2002) internationaliserer sagen ved at knytte de tvangsflyttedes erfaringer til bredere rettighedsdiskurser for oprindelige folk, mens avisartikler fra den grønlandske avis Atuagagdliutit belyser de affektive diskurser, der cirkulerede i den grønlandske offentlighed under retssagen.

Den nyere grønlandshistoriske forskning har vist, hvordan tidlige danske fremstillinger positionerede grønlændere som objekter for en civilisatorisk mission (Rud 2017: 13; Holm 2000: 53). Først i kølvandet på Hjemmestyrets indførelse i 1979 sker der en markant vending, hvor grønlandske perspektiver og stemmer i stigende grad sættes i centrum for historieskrivningen (Holm 2000: 55-56; Olsen 2005). Min følelseshistoriske tilgang trækker på denne nyorientering både gennem de kilder, den har frembragt, og gennem dens fokus på grønlandske perspektiver.

Samtidig knytter undersøgelsen an til den postkoloniale forskning, der har påvist, hvordan koloniale magtrelationer fortsætter efter formel afkolonisering, ikke mindst gennem vedvarende kulturelle og diskursive strukturer (Said 1994: 9; Jazeel 2019: 5). Den danske stats håndtering af Inughuit-befolkningen i 1953 og den efterfølgende officielle fortælling må netop forstås som del af en sådan bredere videns- og magtorden. Gayatri Chakravorty Spivak argumenterer i "Can the Subaltern Speak?" for, at marginaliserede grupper ofte ikke kan komme til orde inden for de epistemiske rammer, som kolonialismen har efterladt (Spivak 2010). Når deres stemmer oversættes og gøres begribelige i en akademisk diskurs, bliver de samtidig approprieret og forvrænget i en sådan grad, at de ikke længere kan betragtes som egentligt "subalterne" (Spivak 2010: 40). Spivaks kritik retter sig mod hendes kolleger i Subaltern Studies-gruppen, der havde en ambition om at bedrive historieskrivning nedefra uden nødvendigvis at arbejde med en poststrukturalistisk forståelse af subjektet, stemme og agency (Spivak 2010: 38). Problematikken er særligt relevant for forskningen om tvangsflytningen, hvor store dele af dokumentationen er produceret af danske myndigheder og forskere, og de tvangsflyttedes erfaringer dermed er filtreret gennem et dansk institutionsblik. Det gør det nødvendigt at være metodisk opmærksom på, hvem der får taleret og under hvilke betingelser, både i kilderne fra 1950'erne og i den senere forskning om tvangsflytningen. Min analytiske anvendelse af emotional echoes tilbyder dog en tilgang, der kan omgå Spivaks problematik. Hvor Spivak advarer om, at den subalterne stemme bliver forvrænget og approprieret, når den oversættes til akademisk diskurs, søger emotional echoes ikke efter den autentiske, oprindelige stemme fra 1953. I stedet undersøger begrebet, hvordan følelser kommunikeres og transformeres gennem forskellige historiske kontekster (Vallgårda & Larsen 2021: 5). Transformationen og kontekstafhængigheden bliver dermed genstandsfeltet, ikke den 'egentlige' stemme bag artikulationerne.

Telegrammet og det fælles bedste

Telegrammet der blev nævnt indledningsvist, er en afgørende indgang til en følelseshistorisk analyse af sagen om tvangsflytningen. Den viser, hvordan tvangsflytningen i myndighedskilderne fra starten gøres til et følelsesobjekt, et historisk "noget", hvortil bestemte følelser aktivt knyttes, mens andre holdes væk:

> Det var med sorg, mange forlod stedet men alle forstod, det var til fælles bedste: Mange fangere har bedt mig hilse departementschefen og takke for den hjælp, der allerede er blevet dem ydet i form af udrustning samt for løfte om nye og gode huse til erstatning for dem, de forlod i Thule [Undersøgelsesudvalget 1994: 110]

Sådan skrev inspektør for Nordgrønland Egon Mørck Rasmussen til departementschef Eske Brun i Statsministeriets grønlandsdepartement i maj 1953, få uger efter tvangsflytningen (Brøsted & Fægteborg 1985: 9). Det er en indberetning udvekslet mellem to højtstående embedsmænd i den danske administration af Grønland, og det afspejler dermed den følelsesramme, som myndighederne konstruerede omkring flytningen. Formuleringen "Det var med sorg, mange forlod stedet" åbner for en affektiv dimension, men sorgen får kun lov at eksistere i samme åndedrag, som den neutraliseres: "men alle forstod, det var til fælles bedste". Sorgen fremstilles ikke som protest eller uret, men som en værdig og rationelt accepteret følelse. Den bliver en overgangsfølelse, der bekræfter beslutningen frem for at udfordre den. Med Ahmeds begreb om følelsers klistren kan man sige, at sorgen her klistres til forståelse og fællesskab, ikke til vrede eller tab. Den affektive energi ledes væk fra modstand og ind i accept (Ahmed 2004a: 90).

Når Mørck Rasmussen skrev "fælles bedste", indskrev han flytningen i et kollektivt gode og opløste dermed forskellen mellem statens politiske interesser og fangernes konkrete tab af land og fangstmuligheder. Interessen blev fremstillet som delt, selvom konsekvenserne var asymmetriske. "Fælles" fungerede som en affektiv sammenlimning, der aktivt alignede de tvangsflyttede med myndighederne og staten gennem taknemmelighed og forståelse (Ahmed 2004a: 53). Telegrammets afslutning understregede dette: fangere "takker for den hjælp" og for løftet om nye huse. Taknemmeligheden vendte følelsen opad mod staten og etablerede et moralsk hierarki, hvor

myndighederne fremstod som giveren, og de tvangsflyttede som modtageren. Denne alignment gjorde modstand vanskelig, fordi de tvangsflyttede, positioneret som modtagere af en gave, ikke kunne klage uden at fremstå utaknemmelige. Følelser var tilladte, så længe de blev ledsaget af forståelse og taknemmelighed, og de blev legitime i det omfang, de underordnedes det "fælles bedste" og bekræftede beslutningen som nødvendig og retfærdig.

Erstatningskrav og tavshed

Myndighedernes narrativ blev dog udfordret med erstatningssagerne. Allerede i april 1954 rejste fangerrådet et erstatningskrav for bl.a. tab af gode fangstområder (Undersøgelsesudvalget 1994: 351). Da inspektør Mørck Rasmussen sendte en afskrift af fangerrådets forhandlinger til Grønlandsministeriet, blev erstatningsspørgsmålet dog ikke nævnt, og kravet blev dermed ikke videreført (Undersøgelsesudvalget 1994: 351). Da kravet blev rejst igen i 1960, påbegyndte Grønlandsministeriet en undersøgelse af det økonomiske tab, men sagen blev aldrig fulgt op (Undersøgelsesudvalget 1994: 13, 358; Brøsted & Fægteborg 1985: 110).

I en samtale med Ziegler-udvalget forklarede Claus Bornemann, der var ansat hos landshøvdingen i perioden 1957-1962, at den "almindelige indstilling i Godthåb og København" var, at Qaanaaq "i sig selv var en slags erstatning" (Undersøgelsesudvalget 1994: 379). Ved at definere Qaanaaq som allerede indløst erstatning forsøgte myndighederne at knytte retfærdighed til flytningen. Den affektive konsekvens var, at hvis Qaanaaq var erstatningen, blev de fortsatte krav et udtryk for urimelighed, og negative følelser kunne dermed lettere fremstilles som overflødige. Bornemann beskrev desuden, at ministeriet "handlede hen over hovedet på landshøvdingen", og afgørende, at han havde en "fornemmelse af, at erstatningssager var et irritationsmoment i ministeriet" (Undersøgelsesudvalget 1994: 379). "Irritationsmoment" peger på en affektiv økonomi, hvor erstatningsspørgsmålet ikke blev behandlet som legitim smerte, men som administrativ gene, hvor irritation cirkulerede institutionelt.

Et andet eksempel på, hvordan følelsespolitikken blev udfordret inden for et dansk styret offentlighedsrum før 1980'erne, ses i Ziegler-rapportens omtale af et indlæg i tidsskriftet *Grønland* i 1966 (Undersøgelsesudvalget 1994: 172). I indlægget gengav distriktslæge Ole Skov en gammel

fangerkones udsagn om, at hun hørte ”befalingen om, at alle i Thule uden undtagelse skulle forlade deres huse og flytte til Qaanaaq,” og at ”Der var mange, der stædigt blev ved med at tale om at blive, men det hed sig, at alle skulle flytte, ellers ville man blot blive tvangsforflyttet” (Undersøgelsesudvalget 1994: 172). Ordet ”stædigt” er affektivt ladet og modsiger direkte Mørck Rasmussens udlægning i telegrammet fra 1953. Det peger på en vedvarende binding til stedet og et stærkt ønske om at blive. Denne stædighed var en affektiv friktion i den ellers regulerede fortælling, en rest af modstand, som ikke lod sig indoptage i fortællingen om nødvendighed og det ”fælles bedste”.

Det affektive modtræk kom umiddelbart efter i Eske Bruns svar. Brun understregede, at fangerrådet i 1953 selv blev ”enige om, at man ønskede at flytte” og slog fast, at ”Det var helt klart, at der under ingen omstændigheder skulle være tale om en tvangsforflytning” (Undersøgelsesudvalget 1994: 172-173). Afgørende var Bruns karakteristik af befolkningen som ”en befolkning, som altid har været vant til at føre en nomadetilværelse” (Undersøgelsesudvalget 1994: 173). Ved at fremstille Inughuit som naturligt mobile nomader forsøgte Brun at klistre flytningen til noget kulturelt passende, hvilket var en essentialisering, der minimerede de tvangsflyttedes ret til at opleve tab af specifikt land. Som senere postkolonial forskning har påvist, har sådanne fremstillinger af oprindelige folk som naturligt nomadiske ofte været kendetegnende for koloniale legitimeringsdiskurser (Rud 2017: 13).

Selv med indlægget i *Grønland* og erstatningskravene var forløbet fra 1953 til 1980’erne præget af tavshed om tvangsflytningens uret. Den grønlandske politiker Josef Motzfeldt reflekterede senere over, hvordan man gennem mange år forsøgte at “fortrænge den oplevelse, skubbe oplevelsen fra sig” (Walsøe 2003: 235). Denne fortrængning var ikke blot individuel, men en affektiv regulering under koloniale magtforhold. Motzfeldt forklarede fortrængningen som en dobbelt bevægelse, hvor det at acceptere uretten krævede aktiv glemsel af følelserne, både som overlevelsestrategi og som forsvar for egen stolthed (Walsøe 2003: 235). Aqqaluk Lynge, grønlandsk politiker og daværende præsident for Inuit Circumpolar Council (ICC), forklarede ligeledes årtiernes tavshed som et spørgsmål om stolthed, men lagde også vægt på myndighedernes følelsesregulering:

> Et afgørende element i stoltheden ligger i, at det tager lang tid at nå til det tidspunkt, hvor man taler om det her. Der danner sig en slags myte omkring beslutningen, og desuden bliver de bombarderet med de danske myndigheders kontante holdning til det der. »Det var ikke nogen tvangsflytning« [Walsøe 2003: 230-231]

Lynges pointe understreger, hvordan kulturelle følelsesnormer hos de tvangsflyttede, særligt stoltheden, interagerede med myndighedernes diskursive magt, der skabte en fortælling, hvor alternative fortolkninger blev gjort illegitime. Med Ahmeds perspektiv kan den vedvarende afvisning af tvang forstås som en regulering af, hvilke følelser der kunne klistre til flytningen. Som det ses med erstatningskravene og indlæggene i *Grønland*, formåede myndighederne ikke at få forståelse og taknemmelighed til at klistre til begivenheden, som oprindeligt forsøgt, men gennem insisteren på nødvendighed og accept blev det ligeledes vanskeligt at etablere tvang og uret som legitime affektive positioner. Når tvang afvises som kategori, svækkes også vreden som legitim respons. I samspillet mellem myndighedernes diskursive kontrol og de tvangsflyttedes egne følelsesnormer opstod en affektiv økonomi, hvor tavshed fremstod som den mest rationelle, og socialt mulige, position.

Genaktivering og Ziegler-rapporten

I begyndelsen af 1980'erne gennemgik sagen en fundamental udvikling fra et administrativt anliggende til et åbent følelsespolitisk konfliktfelt. Denne udvikling kan forstås som en proces af affektiv konfiguration, hvor individuelle og kollektive erfaringer fik form gennem cirkulerende følelsesudtryk i det offentlige rum (Vallgårda & Larsen 2021: 5). I 1970'erne opstod et nyt politisk klima i Grønland, hvor de negative følger af den danske administration blev synlige, og befolkningen ikke længere kun ville "være tilskuere", hvilket resulterede i Hjemmestyrets indførelse i 1979 (Olsen 2005: 8). I denne nye historiske kontekst fandt spørgsmålet om tvangsflytningens uret et frugtbart rum for genaktivering. Her bliver emotional echoes afgørende, fordi begrebet belyser, hvordan genaktiveringen trak på fortidens følelsesudtryk og gav dem nye betydninger (Vallgårda & Larsen 2021: 5).

Med førsteudgivelsen af *Thule - fangerfolk og militæranlæg* i 1985 skete der et brud i fortællingen. Brøsted & Fægteborg udfordrede eksplicit den officielle fortælling om frivillighed og påviste, at

Thules befolkning hverken blev spurgt eller reelt havde mulighed for at sige nej (Brøsted & Fægteborg 1985: 9-11). Bogen fungerede som et affektivt omdrejningspunkt, der udfordrede myndighedernes fortælling og fik vrede, indignation og krav om retfærdighed til at fremstå som naturlige reaktioner på tvangsflytningen. Ved at trække på internationale paralleller om oprindelige folks rettigheder blev sagen indskrevet i en global rettighedsdiskurs (Brøsted & Fægteborg 1985: 12).

Hvad der i årtierne efter flytningen havde været næsten tavst, blev nu italesat som et varigt affektivt eftermæle og endda et traume. Som Josef Motzfeldt forklarede: ”da jeg talte med to beboere - to ældre damer - på alderdomshjemmet i Qaanaaq i 1986, som fortalte mig om det, der skete dengang: det traumatiske i Thule” (Walsøe 2003: 234). Uretten lå ikke blot i selve tvangsflytningen, men i de affektive ar, den havde sat. Oplevelsen fra 1953 genlød i 1980’erne, men med en ny betydning, formuleret som ‘traume’ og dermed gjort til en legitim grund for politisk handling.

Det mest håndgribelige udtryk for den følelsespolitiske forskydning var, at den daværende Avanersuup Kommunia, i 1985 genrejste erstatningskravet som direkte konsekvens af bogen (Brøsted & Fægteborg 1985: 216). Erstatningskravet markerede overgangen fra affektiv genaktivering til institutionel handling. Den statslige reaktion materialiserede sig i nedsættelsen af Ziegler-udvalget i 1987, der offentliggjorde sin rapport i 1994. Selvom rapporten præsenterede sig som neutral og anerkendte “omkostninger af følelsesmæssig art” som ”et offer, der er bragt af befolkningen”, kan den ses som et forsøg på affektiv genkontrol (Undersøgelsesudvalget 1994: 330). Anerkendelsen af omkostningerne indeholdt en klar underliggende logik, hvor flytningen blev fremstillet som en nødvendighed, ikke som den skandalesag, den i 1980'erne var blevet. Rapporten konkluderede, ”at myndighederne i hele forløbet har bestræbt sig på at inddrage den lokale befolkning i beslutningsprocessen” og at der ikke var ”udtrykt nogen form for trusler eller udøvet nogen form for tvang” (Undersøgelsesudvalget 1994: 190).

Ziegler-rapporten reproducerede dermed dele af myndighedernes følelsesfortælling fra 1950’erne. I både telegrammet fra 1953 og rapporten i 1994 blev sorgen anerkendt, men understreget som en nødvendighed: ”fælles bedste” i 1953 og ”offer” i 1994 (Undersøgelsesudvalget 1994: 110, 330). Myndighedernes følelsesregulerende strategier fra 1953 genlød i 1994, men under forandrede

betingelser: de tvangsflyttede havde gennem erstatningskravet i 1985 gjort vrede og uret til offentlig virkelighed, og staten kunne ikke længere ensidigt definere følelsesnarrativet.

Hingitaq 53 og konkurrerende affektive økonomier

Ziegler-rapporten var med sin konklusion om, at der ikke havde været tale om tvang, en klar skuffelse for de tvangsflyttede og deres efterkommeres kamp. Rapporten blev senere kritiseret af Aqqaluk Lynge, som skrev, at den forsøgte at "feje sagen ind under gulvtæppet" (Harlang et al. 1999: 165). I 1950'erne kunne en sag parkeres administrativt, og i 1980'erne forsøgte man at afslutte den med et undersøgelsesudvalg, men med sagsanlægget i 1996 blev situationen grundlæggende ændret. Staten var nu tvunget til at optræde som adresserbar aktør og ikke blot neutral administrator.

I 1996 gik næsten 500 af de tvangsflyttede og deres efterkommere sammen om oprettelsen af foreningen Hingitaq 53 med det formål at sagsøge staten (Lynge 2002: 27). Ifølge Lynge skete dette i direkte protest mod det, man oplevede som en "hostile attitude toward the truth" fra myndighederne (Lynge 2002: 26). Betegnelsen "hostile" tydeliggjorde, at myndighedernes afvisning af tvang ikke blot blev opfattet som en juridisk vurdering, men som en følelsespolitisk handling - en fjendtlighed mod de tvangsflyttedes erindring og oplevelse.

Med Ahmeds følelsesteori bliver det tydeligt, hvordan der her blev etableret konkurrerende affektive økonomier, som alignede kroppe i modsatrettede retninger (Ahmed 2004b: 33). Hvor myndighedernes tidligere følelsespolitik havde forsøgt at rette de tvangsflyttede mod accept og taknemmelighed, udfordrede Hingitaq 53 denne orientering og omkodede flytningen som tvang og uret. Resultatet var en affektiv polarisering, hvor staten og de tvangsflyttede samledes i hver sin retning. Det, der siden 1950'erne havde udspillet sig som spændinger i forskellige sfærer, trådte i 1990'erne frem som et eksplicit brud mellem et kollektivt "os" og et statsligt "dem". Organiseringen i Hingitaq 53 markerede et skift i følelseserfaringernes form. Det, der i 1950'erne fremstod som spredte, private oplevelser, blev nu omdannet til et kollektivt juridisk subjekt. Uusaqqak Qujaukitsoq fremhævede i forordet til *The Right to Return*, at organiseringen gjorde det muligt at "stand up" og tro på retfærdighed (Lynge 2002: 7).

Hvis retten var konfliktens formelle scene, var avisoffentligheden dens affektive arena. I den grønlandske avis Atuagagdliutits artikel "Længslen efter Uummannaq" fra april 1999 blev der beskrevet en stemning af "formørket tristhed" i retslokalet, idet Thule-beboere vidnede (Atuagagdliutit 1999a: 12). Retten blev dermed gjort til en affektiv scene - den blev ikke kun et sted for juridiske argumenter, men et rum hvor historisk erfaring krævede respons. Et dansk dagblad blev også kritiseret af Atuagagdliutit for at skabe indtryk af "griskhed" hos de tvangsflyttede, en vinkling der forsøgte at flytte den moralske tyngde fra statens handlinger til sagsøgernes karakter (Atuagagdliutit 1999b: 12). At Atuagagdliutit udpegede og gik i rette med denne fremstilling viser, hvordan avisdækningen ikke blot afspejlede, men aktivt deltog i følelsesforhandlingen om sagen. Erstatningen blev i denne kamp et særligt ladet objekt, fordi det kunne bære to modstridende affektive økonomier: i en grønlandsk kontekst fungerede erstatning som symbol på anerkendelse, hvor beløbet markerede ansvar og respekt, mens det i en dansk mediekontekst kunne fungere som indikator for opportunisme, hvor fokus blev forskudt til millionbeløb og proportionalitet.

Generationel sorg i 1990'erne

Når Birthe Nielsen i 1999 blev interviewet om sine forældres oplevelse af tvangsflytningen, fortalte hun: "jeg tror det var et mareridt for dem" og forklarede, at "mine forældre fortalte aldrig særligt meget om flytningen. Det var noget med følelser, og det var meget tragisk" (Atuagagdliutit 1999a: 12). At Nielsen brugte "mareridt" og "tragisk" til at beskrive sin fortolkning af forældrenes tavshed viser, hvordan smerten blev transmitteret på tværs af generationer, selv når den ikke blev formuleret. Tavsheden var her ikke fraværet af følelser, men netop udtryk for deres styrke. I årtier kunne tavshed læses som stiltiende accept, men det, der tidligere fremstod som samtykke, kunne i et andet affektivt og politisk klima omkodes som tegn på afmagt. Med emotional echoing kan 1990'ernes artikulation forstås, ikke som "genfortælling", men som en proces, hvor de tvangsflyttede trak på tilgængelige kulturelle følelsesrepertoirer - rettighedsdiskurser, traumebegreber og juridiske kategorier - og gennem denne gentagelse skabte nye betydninger (Vallgårda & Larsen 2021: 5).

Hvor myndighedskilderne fra 1950'erne reducerede flytningen til logistik, udtrykte de personlige beretninger i *Thule farvel* en dyb eksistentiel smerte. Sofie Eipe, der var tredive, da hun blev

tvangsflyttet i 1953, forklarede, at hun var ”bange” og at ”Da de kom i 1953 og sagde, at vi skulle flytte på fire dage, følte jeg, at vi forsvandt som mennesker” (Walsøe 2003: 47, 52). Sorgen havde siden udviklet sig: ”Jeg har efterhånden lært at tale om det uden at blive ked af det og bryde ud i gråd. I dag bliver jeg nærmest vred” (Walsøe 2003: 47). Denne udvikling mod konfrontatorisk kanalisering stod i skarp kontrast til 1950’ernes affektive økonomi, hvor "accept”, ”forståelse” og endda ”taknemlighed” blev klistret til flytningen. I 1990’erne kunne negative følelser legitimt hæfte sig til begivenheden som udtryk for uret.

Sorgen gjaldt ikke blot tabet af hjem, men også af identitet og historie. Iggiánguâq Odâq, der havde været tilflytter til Uummannaq, før han blev tvangsflyttet, satte ord på den dybe affektive tilknytning: ”Det er der, deres afdøde børn, mødre og fædre var begravet, og derfor ville ingen forlade dem. Det var især det, som var tungt for dem dengang” (Walsøe 2003: 47). Følelserne var kollektive erfaringer, der hæftede sig til det tabte område. Uummannaq havde gennem generationer akkumuleret affektiv værdi - gennem forfædrenes tilstedeværelse, gennem fangst og hverdagsliv - en værdi der ikke bare kunne overføres til et nyt sted.

Måden følelserne blev transformeret, når de blev givet videre til næste generation, var et eksempel på emotional echoing. Den grønlandske politiker Daniel Skifte forklarede, at den generation, der blev flyttet, ”bed smerten i sig”, mens deres børn fungerede som ”talerør”, og understregede at, “Vreden over det, der skete, er sandsynligvis mere fremme hos næste generation” (Walsøe 2003: 220). Anden generation gentog ikke blot første generations smerte, men transformerede den gennem nye vokabularer og politiske rammer. Hvor første generation oplevede chok og måtte koncentrere sig om overlevelse, transformerede anden generation, i en kontekst med Hjemmestyre og rettighedsdiskurser, den nedarvede smerte til vrede og krav om retfærdighed. Gennem denne emotional echoing blev følelserne historisk produktive. Sorgen genlød som vrede, tavsheden som politisk tale, den individuelle smerte som kollektiv anklage.

Dom og sagens affektive efterliv

Når dommen i landsretten faldt i 1999, skabte den ikke en endelig afslutning, men et nyt affektivt mønster, hvor anerkendelse og afvisning eksisterede side om side. Landsretten fastslog, at

befolkningen ikke flyttede frivilligt, og tilkendte Hingitaq 53 en erstatning på en halv million kroner, men resultatet var præget af ambivalens (Walsøe 2003: 248). Utilfredsheden med dommens omfang førte til, at sagen blev anket til Højesteret med krav om højere erstatning og anerkendelse af retten til selve området, som Inughuit-befolkningen blev tvangsflyttet fra (Lynge 2002: 41). Højesteret stadfæstede dog senere landsrettens dom (Sørensen 2026), og oplevelsen af ikke at blive hørt i 1953 genlød dermed i oplevelsen af en ufuldstændig retfærdighed i 1999.

Aqqaluk Lynge kritiserede, at retten afgrænsede erstatningen til dem, der selv huskede flytningen, og dermed udelukkede børn under fire år og deres efterkommere (Lynge 2002: 35). Han fremhævede, at "the loss of history, inherited lands, and [...] the pain they witnessed in their parents for decades" ikke kræver direkte erindring for at være virkelig (Lynge 2002: 35). Rettens afgrænsning knyttede erstatning til individuel hukommelse og direkte oplevelse og rummede dermed ikke den generationelle affektive dynamik, der drev retfærdighedskampen i 1980'erne og 1990'erne. Kort efter domsafsigelsen kom en officiel undskyldning fra statsminister Poul Nyrup Rasmussen, der eksplicit anerkendte uretten (Walsøe 2003: 250-251), men anerkendelsen landede i et komplekst affektivt landskab, og konflikten fortsatte ind i 2000'erne. Her fungerede bøgerne *Thule farvel* (2003) og *The Right to Return* (2002) som platforme, der stabiliserede og cirkulerede følelser på tværs af tid og arenaer: den ene som affektivt arkiv for de tvangsflyttedes egne beretninger, den anden ved at knytte sagen til oprindelige folks rettigheder og dermed løfte den ind i en international ramme (Lynge 2002: 7-8).

Alligevel markerede undskyldningen og landsrettens anerkendelse af tvang og uret, hvor langt den affektive forhandling i 1990'erne var nået siden 1950'erne og 1960'erne. Afvisningen af tvang og myndighedernes følelsesregulering, hvor erstatningskrav blev mødt med års tavshed, og hvor tab og tvang ikke måtte klistre til flytningen, var brudt op gennem 1980'ernes og 1990'ernes vedvarende følelsesopbrud.

Konklusion

Denne artikel har undersøgt, hvordan følelser blev artikuleret, reguleret og forhandlet i sagen om tvangsflytningen fra 1950'erne til 2000'erne. Med Ahmeds begreber om affektive økonomier og

klistren er det blevet muligt at forstå, hvordan myndighederne søgte at styre følelsernes cirkulation og binding. Allerede i telegrammet fra 1953 blev sorg neutraliseret gennem en kobling til forståelse og "fælles bedste", og gennem de følgende årtier blev en affektiv økonomi etableret, hvor accept var den legitime position. Magtforholdet var, i samspil med den stolthed, som Lynge og Motzfeldt fremhæver, med til at opretholde denne fortælling og resulterede i årtiers relativ tavshed om tvangsflytningens uret. Reguleringen var dog aldrig fuldstændig: erstatningskrav og kritiske røster vidnede om, at tvang og uret også klistrede til flytningen, men blev behandlet som administrative forstyrrelser.

Med afsæt i Vallgårda & Larsens begreb emotional echoes har analysen vist, hvordan følelser fra 1953 blev genaktiveret og transformeret fra 1980'erne og frem. Det, der tidligere var spredte erstatningskrav og private erfaringer, blev nu artikuleret som kollektiv uret, og retssagen fra 1996 markerede kulminationen på denne affektive genforhandling med eksplicit konkurrerende affektive økonomier. Landsrettens dom i 1999 og Poul Nyrup Rasmussens officielle undskyldning markerede, hvor langt den affektive forhandling var kommet - fra myndighedernes fastholdelse af "fælles bedste" og frivillighed til juridisk anerkendelse af tvang og uret. Men dommens afgrænsning af erstatning til dem, der personligt huskede flytningen, var et slående eksempel på den vedvarende kløft mellem de tvangsflyttedes og myndighedernes forståelse af flytningens affektive efterliv.

Tvangsflytningens ekko er ikke blot et billede på erindring, men på følelsers evne til at cirkulere, forandre sig og vende tilbage som politisk kraft. Det er fundamentalt en følelseshistorisk analyse om kolonial magtudøvelse og postkolonial modstand, hvor en marginaliseret gruppes kamp for at generobre affektiv autoritet omdannede statslig kontrol til politisk retfærdighedskrav.

Litteraturliste

- Ahmed, Sara (2004a): *The Cultural Politics of Emotion.* Edinburgh University Press, Edinburgh.
- Ahmed, Sara (2004b): "Collective Feelings: Or, the Impressions Left by Others". *Theory, Culture & Society* 21 (2), s. 25-42. https://doi.org/10.1177/0263276404042133
- Atuagagdliutit/Grønlandsposten, (1999a): "Længslen efter Uummannaq", 13. april 1999, 12.
- Atuagagdliutit/Grønlandsposten, (1999b): "Mens vi venter på afgørelsen", 27. april 1999, 12.
- Brøsted, Jens & Mads Fægteborg (1985): *Thule - fangerfolk og militæranlæg.* Akademisk Forlag, Viborg.
- Gulløv, Hans Christian (red.) (2017): *Grønland: den arktiske koloni.* Gads Forlag, København.
- Harlang, Christian, Aqqaluk Lynge & Henrik Karl Nielsen (1999): *Retten til Thulelandet.* Dike, København.
- Holm, Mogens (2000): "Grønlands Grønlandsforskning: Vejen til vidensbaseret udvikling?". *Politica: tidsskrift for politisk videnskab* 32 (1), s. 54-60. https://doi.org/10.7146/politica.v32i1.68347
- Jazeel, Tariq (2019). *Postcolonialism.* London: Routledge. https://doi.org/10.4324/9781315559483
- Lynge, Aqqaluk (2002): *The Right to Return.* Forlaget Atuagkat, Nuuk.
- Olsen, Tupaarnaq Rosing (2005): *I skyggen af kajakkerne: Grønlands politiske historie 1939-79.* Forlaget Atuagkat, Nuuk.
- Rud, Søren (2017): *Colonialism in Greenland: Tradition, Governance and Legacy.* Palgrave Macmillan, London. https://doi.org/10.1007/978-3-319-46158-8
- Said, Edward W. (1994): *Culture and Imperialism.* Vintage Books, New York.
- Spivak, Gayatri Chakravorty (2010): "Can the Subaltern Speak?", revised edition. Rosalind C. Morris (red.): *Can the Subaltern Speak?: Reflections on the History of an Idea.*, Columbia University Press, New York, 21-80.
- Undersøgelsesudvalget af 4. juni 1987 (1994): *Beretning om undersøgelse af de nærmere omstændigheder i forbindelse med flytningen af Thulebefolkningen i 1953 fra det nuværende forsvarsområde til Qaanaaq.*

- Vallgårda, Karen & Katrine Rønsig Larsen (2021): "Emotional Echoes: Young People, Divorce, and the Public Media, 1960-2000", *Journal of Social History*, 55 (1), s. 226-253. https://doi.org/10.1093/jsh/shaa030
- Walsøe, Per (2003): *Thule farvel.* Tiderne skifter, Viborg.

Hjemmesider

- Sørensen, Bo Wagner (sidst ændret 12. februar 2026): "Thulesagen". Danmarks Nationalleksikon. https://lex.dk/Thulesagen_-_sag_om_forflyttelse_af_beboere (sidst besøgt d. 05.04.2026).